

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 343.98.067

DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2021.23.30>

КРИМІНАЛІСТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ІНВЕСТУВАННЯ БУДІВНИЦТВА

Бойко-Джумеля Вікторія Ігорівна,
аспірант кафедри криміналістики
(Національний університет «Одеська
юридична академія», м. Одеса, Україна)

Статтю присвячено дослідженню наявних проблем класифікації кримінальних правопорушень у сфері інвестування будівництва. При цьому особливого значення набуває криміналістична класифікація кримінальних правопорушень у сфері інвестування будівництва залежно від будівельної сфери (кримінальні правопорушення у сфері житлового будівництва або у сфері нежитлового будівництва); залежно від особи злочинця (кримінальні правопорушення у сфері інвестування будівництва, які вчиняються суб'єктами інвестиційної діяльності; кримінальні правопорушення у сфері інвестування будівництва, які не є суб'єктами інвестиційної діяльності, а використовують обман, або зловживання довірою та атрибути інвестиційної діяльності); залежно від кількісного складу учасників (кримінальні правопорушення: які вчиняються одноосібно; які вчиняються у складі групи осіб або організованої групи); залежно від суб'єкта інтереси, якого постраждали внаслідок вчинення кримінального правопорушення (особи потерпілого) (кримінальні правопорушення: що спричинюють шкоду державі; що спричинюють шкоду юридичній особі різних форм власності та організаційно-правових форм; що спричинюють шкоду фізичним особам); залежно від структури способу вчинення кримінального правопорушення: (кримінальні правопорушення: які вчиняються одинично та включають дії по підготовці, вчиненню та прихованню злочину, або без такого; які вчиняються в системі технологій злочинного збагачення); за способом реалізації злочинного задуму (кримінальні правопорушення: що вчиняються шляхом розкрадання майна; що вчиняються шляхом привласнення майна; що вчиняються шляхом обману; що вчиняються шляхом зловживання довірою; що вчиняються шляхом підробки документів; що вчиняються шляхом зловживання службовим становищем; що вчиняються шляхом пропозиції або отримання неправомірної вигоди; що вчиняються шляхом легалізації доходів отриманих злочинним шляхом, тощо).

Ключові слова: криміналістична класифікація, кримінальні правопорушення у сфері інвестування будівництва, підстави, особа злочинця, злочинна діяльність.

**CRIMINAL CLASSIFICATION OF CRIMINAL OFFENSES
IN THE FIELD OF CONSTRUCTION INVESTMENT**

Boiko-Dzhumelia Viktoriia Ihorivna,
Graduate Student at the Department
of Criminalistics
(National University «Odesa Law
Academy», Odesa, Ukraine)

The article is devoted to the study of existing problems of classification of criminal offenses in the field of construction investment. At the same time, the criminalistic classification of criminal offenses in the field of construction investment acquires special significance depending on the construction sector (criminal offenses in the field of house construction or in the field of non-residential construction); depending on the identity of the offender (criminal offenses in the field of investment in construction, committed by investment entities; criminal offenses in the field of investment in construction, which were not committed by investment entities, but used fraud or abuse of trust and attributes of investment activities); depending on the number of participants (criminal offenses committed individually; committed as part of a group of persons or an organized group); depending on the subject's interests, which were affected by the commission of a criminal offense (victim) (criminal offenses caused harm to the state; caused harm to a legal entity of various forms of ownership and organizational and legal forms; caused harm to individuals); depending on the structure of the method of committing a criminal offense: (criminal offenses committed individually and included actions to prepare, commit and conceal a crime, or without such; committed in the system of criminal enrichment); depending on the method of realization of the criminal plan (criminal offenses committed by theft of property; committed by misappropriation of property; committed by deception; committed by abuse of trust; committed by forgery; committed by abuse of office; committed by offering or obtaining illegal benefits, committed by legalizing proceeds from crime, etc.). Proposed on the basis of analysis of scientific views, as well as the results of analysis of judicial and investigative practice, forensic classification of criminal offenses in the field of construction investment may change depending on changes in domestic legislation governing the construction investment procedure in, as well as priority areas of law enforcement. However, it can be the basis for further forensic analysis of criminal offenses in the field of construction investment.

Key words: criminalistic classification, criminal offenses in the field of construction investment, grounds, identity of the offender, criminal activity.

Постановка проблеми. Класифікація правопорушень у сфері інвестування будівництва є не лише теоретичним завданням наукового дослідження, але і практичною необхідністю виявлення зв'язків у системі злочинів досліджуваної категорії та формування рекомендацій по протидії їм.

Словник української мови тлумачить слово «класифікація» як систему розподілу предметів, явищ або понять на класи, групи тощо за спільними ознаками, властивостями [9, с. 175]. Класифікація використовується у будь-якій діяльності. Наукова класифікація становить собою систему підпорядкованих понять якої-небудь галузі знань чи діяльності людини, яка використовується як засіб для встановлення зв'язків між цими поняттями або класами об'єктів. Іншими словами, класифікація фіксує закономірні зв'язки між групами об'єктів з метою визначення місця об'єкта в системі [5, с. 9–10].

В науках кримінально-правового циклу існує велика кількість досліджень проблем класифікації злочинів. Так, ще Л.М. Кривотченко визначає класифікацію злочинів

«як поділ всіх передбачених кримінальним законом суспільно небезпечних діянь на окремі категорії, які володіють специфічними ознаками і тягнуть відповідні кримінально-правові наслідки» [3, с. 69].

Б.В. Щур вказує, що «система класифікації злочинів складається з двох підсистем: а) кримінально-правової класифікації, побудованої за родами, видами, складами та способами вчинення злочинів, а також за об'єктивними та суб'єктивними ознаками, які містяться в кримінально-правових нормах; б) криміналістичної класифікації злочинів, в основі якої лежить кримінально-правова класифікація» [12, с. 344]. Таким чином, вчений наголошує на подвійності класифікації злочинів взагалі, а також передумові кримінально-правової класифікації злочинів, на основі якої будується їх криміналістична характеристика. Про використання подвійних критеріїв (кримінально-правових і криміналістичних) класифікації злочинів також говорить О.В. Пчеліна, виділяючи наступні критерії класифікації злочинів у сфері службової діяльності: залежно від сфери виникнення відносин, на які посягають злочинні діяння; конкретної галузі людської (суспільної) діяльності; суб'єкта, на інтереси якого посягають кримінальні правопорушення; конкретного різновиду служби; форми вини; предмету посягання; злочинної мети; характеристик особи злочинця; способу реалізації злочинного задуму; масштабу злочинної діяльності. [7, с. 12-13]. Уявляється, що вказані позиції мають відповідний достатній рівень обґрунтованості та можуть бути використані у дослідженні категорії «криміналістична класифікація кримінальних правопорушень».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремим проблемам виявлення, попередження та розслідування злочинів, вчинених у сфері будівельної діяльності (будівництва), присвятили дослідження такі зарубіжні та вітчизняні вчені, як: В.В. Альошин, Х.М. Михайлова, А.І. Натура, Ю.Б. Утевський, Г.М. Чернишов М.С. Чугунов, та багато інших вчених.

Однак, слід зазначити, що дослідження вельмишановних науковців містять основи та деякі особливості протидії зазначеній категорії злочинів та не в повному обсязі враховують значні зміни вітчизняного законодавства.

Мета статті полягає у формуванні криміналістичної класифікації кримінальних правопорушень у сфері інвестування будівництва з урахуванням результатів аналізу існуючих наукових точок зору та матеріалів судової та слідчої практики.

Виклад основного матеріалу. Слід зазначити, що на наш погляд, правильною уявляється позиція В.О. Образцова, що при вирішенні практичних завдань розслідування злочинів недостатньо користуватися кримінально-правовою класифікацією злочинів оскільки в нормах матеріального права відображені лише ті ознаки і властивості, які є суттєвими з точки зору кримінального законодавства і його використання. У них, однак, не враховується ситуаційний аспект злочинів, необхідний для наукової розробки диференційованих методичних рекомендацій [6, с. 15].

Так, В.А. Журавель зазначає, що у криміналістичній класифікації, яка безумовно базується на кримінально-правовій, на відміну від останньої враховуються такі ознаки, які істотно впливають на специфіку здійснення розслідування, а саме на його організацію і планування, висунення слідчих версій, визначення типових слідчих ситуацій та систем слідчих дій і заходів щодо їх розв'язання. До числа таких ознак відносять суб'єкта злочину і на цій підставі виділяють групу злочинів, що вчиняються неповнолітніми, організованими злочинними формуваннями, рецидивістами, сексуальними маніяками, особами з дефектами психіки тощо. На підставі такої ознаки, як місце вчинення злочину або сфера діяльності, у криміналістичній класифікації виділяють кримінальні правопорушення на транспорті, у сфері підприємництва,

у сфері використання комп'ютерної техніки, комп'ютерних систем і мереж та ін. Описані класифікаційні побудови свідчать про об'єднання кримінальних правопорушень у певні групи, але не за об'єктом, як це традиційно робиться у кримінально-правовій літературі, а на підставі криміналістично значущих ознак. Видається, що криміналістична класифікація – більш диференційоване утворення, аніж кримінально-правова, що тісніше наближає її до вимог практики [1, с. 161-162]. Крім того, деякі криміналістично подібні види кримінальних правопорушень можуть бути розміщені у різних розділах КК. Певні види кримінальних правопорушень можуть поєднуватися поміж собою, бути взаємопов'язаними, а їх розкриття та розслідування потребують комплексного підходу [8, с. 10].

В.В. Тіщенко висловлює позицію, що криміналістична класифікація злочинів дозволяє провести багатосторонній аналіз виділених категорій злочинів, синтезувати їх криміналістично значимі властивості й дати відповідні криміналістичні характеристики таким категоріям злочинів [10, с. 44]. Таким чином криміналістична класифікація злочинів органічно входить у структуру криміналістичної методики, адже без логічно обґрунтованої класифікації злочинів вибудувати систему окремих криміналістичних методик неможливо [12, с. 337].

У криміналістиці пропонуються класифікації кримінальних правопорушень за такими групуваннями:

1) класифікації кримінальних правопорушень, пов'язані із суб'єктом злочину, що вчиняються: одноособово та групою; вперше і повторно; особами, що перебувають в особливих стосунках з безпосереднім об'єктом посягання, та такими, що не є в таких стосунках; дорослими злочинцями і неповнолітніми; чоловіками і жінками;

2) класифікація кримінальних правопорушень, пов'язаних з об'єктом злочину: за особою потерпілого; за характером безпосереднього предмета посягання; за місцем розташування безпосереднього предмету посягання; за способами і засобами охорони безпосереднього предмета посягання;

3) класифікації кримінальних правопорушень, пов'язаних з об'єктивною стороною кримінальних правопорушень: за способом вчинення кримінального правопорушення; за способом приховування кримінальних правопорушень, якщо він не входить як складова частина до способу вчинення кримінального правопорушення;

4) класифікації кримінальних правопорушень, пов'язаних із суб'єктивною стороною кримінального правопорушення: вчинені за заздалегідь обдуманним наміром і з наміром, що раптово виник [8, с. 11].

У свою чергу В. Малюга виділяє наступні криміналістичні критерії класифікаційні: за способом вчинення злочину; за ступенем приховування, маскування злочину; за злочинним досвідом особи, яка вчинила злочин; за місцем їх вчинення: злочини, місце вчинення яких локалізується в просторі; злочини, місце вчинення яких не має певного територіального характеру, а пов'язане з певною організаційною структурою, системою тощо [4, с. 62].

А.П. Запотоцький досліджуючи злочини у сфері будівництва запропонував наступну їх класифікацію:

1) залежно від родового об'єкта: злочини проти власності; злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг; злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, злочини проти журналістів; проти безпеки виробництва; злочини у сфері господарської діяльності тощо;

2) залежно від способів і технологій: розкрадання, які вчиняють службові особи; злочини у сфері фінансування будівництва; злочини, пов'язані з порушеннями

правил безпеки під час виконання будівельних робіт; службові зловживання під час підготовки, підписання чи одержання дозвільних документів, поєднані з одержанням неправомірної вигоди;

3) за етапами будівництва: злочини, що передують початку проведення будівельних робіт; злочини, що вчиняються під час будівництва; злочини, пов'язані із завершенням будівництва та здачею об'єктів в експлуатацію [2, с. 39-40].

Г.М Чернишов зазначає, що в сучасних умовах розвиток будівництва неможливий без використання інвестицій. Будівництво характеризується значним рівнем тінізації. В будівельній сфері окрім фінансового шахрайства мають місце прояви розкрадання державної власності, корупції, ухилення від сплати податків, легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом тощо. Правопорушення в будівництві відбуваються на всіх стадіях технологічного циклу – від виділення органами влади земельних ділянок під забудову до здачі об'єктів в експлуатацію [11, с. 8].

Аналіз слідчої та судової практики та наукових думок із вказаної проблематики дозволяє сформулювати наступну криміналістичну класифікацію кримінальних правопорушень у сфері інвестування будівництва залежно від основних криміналістично значущих підстав:

- 1) залежно від будівельної сфери:
  - кримінальні правопорушення у сфері житлового будівництва;
  - кримінальні правопорушення у сфері нежитлового будівництва;
- 2) залежно від особи злочинця:
  - кримінальні правопорушення у сфері інвестування будівництва, які вчиняються суб'єктами інвестиційної діяльності;
  - кримінальні правопорушення у сфері інвестування будівництва, які не є суб'єктами інвестиційної діяльності, а використовують обман, або зловживання довірою та атрибути інвестиційної діяльності;
- 3) залежно від кількісного складу учасників кримінального правопорушення:
  - кримінальні правопорушення, які вчиняються одноосібно;
  - кримінальні правопорушення, які вчиняються у складі групи осіб або організованої групи;
- 4) залежно від суб'єкта інтереси, якого постраждали внаслідок вчинення кримінального правопорушення (особи потерпілого):
  - кримінальні правопорушення, що спричиняють шкоду державі;
  - кримінальні правопорушення, що спричиняють шкоду юридичній особі різних форм власності та організаційно-правових форм;
  - кримінальні правопорушення, що спричиняють шкоду фізичним особам;
- 5) залежно від структури способу вчинення кримінального правопорушення:
  - кримінальні правопорушення, які вчиняються одинично та включають дії по підготовці, вчиненню та прихованню злочину, або без такого;
  - кримінальні правопорушення, які вчиняються в системі технологій злочинного збагачення;
- 6) за способом реалізації злочинного задуму:
  - кримінальні правопорушення, що вчиняються шляхом розкрадання майна;
  - кримінальні правопорушення, що вчиняються шляхом привласнення майна;
  - кримінальні правопорушення, що вчиняються шляхом обману;
  - кримінальні правопорушення, що вчиняються шляхом зловживання довірою;
  - кримінальні правопорушення, що вчиняються шляхом підробки документів;
  - кримінальні правопорушення, що вчиняються шляхом зловживання службовим становищем;

- кримінальні правопорушення, що вчиняються шляхом пропозиції або отримання неправомірної вигоди;
- кримінальні правопорушення, що вчиняються шляхом легалізації доходів отриманих злочинним шляхом тощо.

Висновок. Запропонована на підставі аналізу наукових точок зору, а також результатів аналізу матеріалів судової та слідчої практики, криміналістична класифікація кримінальних правопорушень у сфері інвестування будівництва, може змінюватись залежно від змін вітчизняного законодавства, яке регламентує порядок здійснення процедури інвестування у сфері будівництва, а також залежно від пріоритетності напрямів правоохоронної діяльності. Однак, може стати основою для подальшого криміналістичного аналізу кримінальних правопорушень у сфері інвестування будівництва.

Список використаних джерел:

1. Журавель В. Криміналістична класифікація злочинів: засади формування та механізм застосування. *Вісник Академії правових наук України*. № 3 (30). 2002. С. 160-166.
2. Запотоцький А.П. Криміналістична класифікація злочинів у сфері будівництва. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. № 1 (11). 2016. С. 32-43.
3. Кривоченко Л.Н. Критерии классификации преступлений. Проблемы социалистической законности. Вып. 1. Харьков : Вища шк., 1976. С. 69-76.
4. Малюга В. Структура методики розслідування окремих видів злочинів і місце в ній взаємодії слідчого. *Підприємництво, господарство і право*. 2015. № 8. С. 61-65.
5. Марцев А.И. Диалектика и вопросы теории уголовного права. Красноярск: изд-во Краснояр. ун-та, 1990. С. 9-10.
6. Образцов В.А. Криминалистическая классификация преступлений. Красноярск: Изд-во Краснояр. ун-та, 1988. 176 с.
7. Пчеліна О.В. Теоретичні засади формування та реалізації методики розслідування злочинів у сфері службової діяльності: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.09. Харків, 2017. 40 с.
8. Розслідування злочинів у сфері господарської діяльності: окремі криміналістичні методики: монографія / кол. авт. В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова, В.А. Журавель та ін.; за ред. В.Ю. Шепітька. Харків: Право, 2006. 624 с.
9. Словник української мови : [в 11 т.] Т. 4 : І-М / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні ; редкол.: А. А. Бурячок, П. П. Доценко. Київ : Наук. думка, 1973. 840 с.
10. Тищенко В.В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів : [монографія]. Одеса: Фенікс, 2007. 260 с.
11. Чернишов Г.М. Фінансове шахрайство в інвестиційно-будівельній сфері: кримінологічне дослідження : автореферат... канд. юрид. наук: 12.00.08. Одеса. 2016. 20 с.
12. Щур Б.В. Криміналістична класифікація злочинів: співвідношення із суміжними поняттями. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. № 2. 2010. С. 337-344.